

Den radikala byråkraten

En normativ analys av byråkratiskt motstånd

Mina Rehn
Vera Vlachos

Abstract

Bureaucracy and politics have a tension-filled relationship. A more complex democratic system is dependent on bureaucracy and its ability to implement the decisions made, and the Weberian ideal of the neutral implementer is still the dominating one. In light of increasing reports of democratic erosion even within established representative liberal democracies, however, this ideal comes into question. Drawing on Lennart Lundquist's conception of the democratic function of the public servant as well as a radical democratic theoretical framework, the study explores how resistance against policy decisions enacted by Swedish public servants under certain conditions can be justified and even further democratise the system. Through a normative analysis based on a theoretically founded scheme, three empirical cases of resistance by Swedish public servants are described, analysed and justified. Each case represents one type of theoretically justified resistance, either protest, exit or obstruction, and the justification is based on if the action is taken towards superiors, motivated by collectively oriented ethical principles and enacted in the public sphere. The analysis shows that under certain conditions, acts of public-servant resistance are not only justifiable, but can help both protect as well as reinforce democratic practices.

Nyckelord: Demokrati, byråkrati, radikal demokratiteori, byråkratiskt motstånd, tjänstemannarollen

Antal ord: 9994

Innehållsförteckning

1 Inledning	1
1.1 Syfte och problemformulering	1
1.2 Bakgrund	2
2. Tidigare forskning	4
2.1 Byråkrati och demokrati	4
2.1.1 Administrativ ondska	4
2.1.2 Demokrati och offentlig förvaltning	4
2.1.3 Postdemokratien	5
2.2 Byråkratiskt motstånd	5
2.2.1 Exit, voice, sabotage	5
3. Teoretiskt ramverk	7
3.1 Tre teser om demokratiseringen av demokratin	7
3.1.1 Demokratin som ständig rörelse	7
3.1.2 Aktivt medborgarskap	8
3.1.3 Konflikt, institutioner och offentlig makt	9
3.2 Offentlig etik och tjänstemannarollen	9
3.2.1 Maktplan	9
3.2.2 Den ideala förvaltningen och tjänstepersonen	10
3.2.3 Väktare och herrar	10
3.2.4 Motiv till motstånd	11
3.2.5 Motståndsformer	12
3.3 Det teoretiska överlappet	12
4. Metod och material	14
4.1 Metod	14
4.1.1 Val av metod	14
4.1.2 Värde-teoretiska antaganden och normativ logik	14
4.1.3 Användning av metoden	15
4.2 Val av material	18
5. Analys	19
5.1 Fall 1: Vårdpersonal vägrar ange patienter	19
5.2 Fall 2: Lämna tjänsten på Migrationsverket	22
5.3 Fall 3: Rektorn som vägrar spara	25
6. Diskussion	28
7. Slutsats	30
8. Referenser	32

1 Inledning

Den femte maj i år, 2026, röstade Riksdagen om regeringens proposition om att utvidga det straffrättsliga tjänstemannaansvaret för ageranden där tjänstepersoner upplevs missbruka sin ställning utanför strikt myndighetsutövning (Regeringskansliet, 2026). Under ett informationsmöte med anställda vid Länsstyrelsen i Norrbotten är budskapet från landshövdingen tydligt – gör som regeringen säger, förenkla för företagen, eller lämna din tjänst (Bergstedt, 2026). Idealbilden av byråkratin och dennes relation till politiken tycks fortsatt vara den formulerad av sociologen Max Weber, och utgår från att byråkratin legitimeras genom legal auktoritet. Lojaliteten till lagar och regler är alltså den grund som byråkratin legitimitet vilar på, och verksamheten bör präglas av ett opersonligt arbetssätt inom tydliga organisatoriska och specialiseringsmässiga hierarkier (Hall, 2025, s. 23–24). Frågan är dock om det räcker att luta sig mot den legala auktoritetens legitimitet. Att dygden hos tjänstepersonen ligger i att följa de stiftade lagarna och blint för konsekvenserna implementera dem utan att ifrågasätta sina överordnade var försvaret som Adolf Eichmann, och många andra som ställdes inför rätta, åberopade när han ställdes till svars för sin roll i verkställandet av politiken förd av den tyska nazistregimen (Arendt, 1963/2022, s. 133; 147–148). Byråkrater kan också sägas besitta en relativt omfattande makt i utformningen av såväl den egna organisationens verksamhet som över den faktiska implementeringen av politiken (Ritz & Schädli, 2022, s. 151). Hur ska denna relation förstås, och är den Weberianska byråkraten verkligen den mest demokratiska? Till vad ska byråkraterns lojalitet ytterst sträckas?

1.1 Syfte och problemformulering

Studien syftar till att utforska den spänningsfyllda relationen mellan byråkrati och politiken. Detta görs utifrån antagandet att tjänstepersoner bör fungera som mer än enbart neutrala implementatörer av politiken samt att dessa också kan värna om och skydda demokratin gentemot politiska maktöverträdelser (Lundquist, 1999, s. 156–157). Vidare kommer vi också att utgå från det radikaldemokratiska antagandet om att det rådande politisk-demokratiska systemet inte utgör en ändpunkt för demokratin (Balibar, 2015, s. 129).

Flertalet studier har gjorts som beskriver spänningen mellan den politiska viljan och tjänstepersonernas uppfattning om vad den politiska implementeringen ska värna om (TCO, 2025, s. 27; Thunman, 2016). Byråkratiskt motstånd och dess demokratiska implikationer har också beforskats (Schuster m.fl., 2022; O’Leary, 2010). Dessa studier stannar dock ofta vid mer empiriska redogörelser. Från en demokratiteoretisk utgångspunkt läggs ofta inte heller större fokus på byråkratins roll och funktion i demokratin (James, 2025, s. 2). I vår ansats försöker vi brygga över detta gap, genom att kombinera den mer abstrakta demokratiteorin med det mer preciserade förvaltningsteoretiska perspektivet. Utifrån en normativ utgångspunkt ämnar vi förstå och rättfärdiga byråkratiskt motstånd som en demokratiserande praktik, och på så sätt knyta samman demokratiteoretiska resonemang med förvaltningens funktionssätt på ett teoriutvecklande sätt. Uppsatsen kommer för att uppnå dessa syften utgå från följande frågeställning:

Hur kan byråkratiskt motstånd i svensk förvaltning rättfärdigas och förstås som demokratiserande utifrån radikal demokratiteori?

1.2 Bakgrund

Den politiska demokratin och byråkratin tycks konsekvent växa fram och tillsammans agera som grundpelare för den moderna staten som vi förstår den idag. Hur relationen mellan dessa bör se ut är dock inte självklart; deras funktionssätt och ambitioner skiljer sig åt och kommer ibland i konflikt med varandra (Aberbach & Rockman, 1988, s. 606). Den svenska förvaltningen har länge präglats av en omfattande självständighet och självbestämmande, med en grundlagsmässig separation av myndigheter och politiken genom förbud av ministerstyre (Bergström, 2022, s. 314). Byråkrater¹ har i en välfärdsstat av svensk omfattning stort inflytande över den politik medborgarna möter genom utformandet av dess faktiska implementering (Bergström, 2022, s. 319). Detta har stundtals resulterat i en spänning mellan hur tjänstepersonerna förstår sin roll och politikens inställning till förvaltningens relativa handlingsutrymme.

2018 uttryckte ett tvåhundratal tjänstepersoner inom Regeringskansliet, i ett uttalande till sin administrativa chef, oro för hur upprätthållandet av verksamhetens demokratiska värdegrund kring etnicitet och icke-diskriminering skulle fungera

¹ Inom ramen för uppsatsen kommer termerna “byråkrati” och “förvaltning”, samt “tjänsteperson”, “byråkrat” och “ämbetsman” att användas omväxlande och åsyfta samma sak, om inget annat anges. Samma samlingsbegrepp används alltså för samtliga förvaltningsnivåer, med vetskapen om att förutsättningarna och uppgifterna skiljer sig åt mellan dem, men att det är mellan tjänstepersoner och medborgare som det offentliga mötet normalt sker (Lundquist, 2001, s. 145).

vid det möjliga tillträddet av en regering stöttad av Sverigedemokraterna. Detta eftersom det upplevdes finnas risk för konflikt mellan regeringens policydirektiv och värdegrunden (Pierre, 2019, s. 487–488). Från politiskt håll har tonen skiftat. Det tydligaste exemplet är kanske den tidigare nämnda propositionen om utvidgat tjänstemannaansvar (Regeringskansliet 2026), men förvaltningspolitiken har även ändrats på andra sätt. Ett sådant exempel är omstruktureringen av förvaltningen till att styras efter en mer marknadsmässig logik genom styrmodeller som New Public Management (Ehn & Sundström, 2020, s. 13). Detta har följts av en mer detaljerad, resultat- och målfokuserad styrning av förvaltningen, vilket har resulterat i en allt mer administrativt orienterad verksamhet. Tid tas från verksamhetens kärnuppdrag till förmån för rapportering, en effekt av de ökade granskningsbarhetskraven (Hall, 2025, s. 162–167; Ivarsson Westerberg, 2020, s. 147–148; Sundström, 2020, s. 39).

Många förvaltningsforskare pekar på de demokratiska riskerna som detta medför. Delvis eftersom utvecklingen riskerar att mynna ut i en tystare förvaltning och räddare tjänstepersoner, till följd av mer omfattande styrning och ett utvidgat straffrättsligt ansvar. En förvaltning som är tyst inför politiska direktiv, blir potentiellt en sämre motvikt mot politisk kortsiktighet eller policy som går emot vedertagna demokratiprinciper. Tjänstepersonens roll omfattar mer än enbart ekonomistyrningens logik, och bygger på en värdegrund som inte återfinns i privat sektor (Ehn, 2020, s. 217–218; Hall, 2025, s. 185; TCO, 2025, s. 28–29). När röster höjs angående framväxande populism och risk för demokratisk erosion inom även väletablerade representativa demokratier (James 2025, s. 1-2; Schuster et al. 2022, s. 417), blir beforskandet av det byråkratiska motståndets demokratiska potential av ytterligare intresse.

2. Tidigare forskning

Ambitionen för detta avsnitt är att placera studien i en relevant forskningsmässig kontext. Studiens fokus ligger på den demokratiska potentialen för byråkratiskt motstånd, och således är forskningsområden som berör byråkratiskt motstånd och byråkratins relation till demokratin relevanta för denna undersökning, och kommer följaktligen att redogöras för.

2.1 Byråkrati och demokrati

2.1.1 Administrativ ondska

Roy L. Heidelberg utforskar i "Obeying Nobody: Public Service and the Ordinary Evil of Administration" (2026) begreppet *administrative evil*, eller *administrativ ondska*, i relation till Webers byråkratiska idealtyp och Hannah Arendts idé om ondskans banalitet (Heidelberg, 2026, s. 1). Författaren beskriver hur det byråkratiska systemets effektivitet förutsätter en moralisk blindhet, samtidigt som dess funktionssätt möjliggör ett storskaligt tillhandahållande av exempelvis välfärdstjänster, utan vilka det moderna samhället inte fungerar (Heidelberg, 2026, s. 3-4). För att säkerställa sin oskyldighet gör man bäst i att lyda, och den som har följt order från en överordnad kan omöjligen ha gjort fel. Att utöva olydnad riskerar undergräva systemet som man i sin roll förväntas tjäna. Följaktligen blir ondskan procedurell och rationell, en produkt sprungen ur lydnad snarare än stark vilja (Heidelberg, 2026, s. 4). I en optimerad offentlig förvaltning är det personliga omdömet undanröjt, ansvaret förskjutet och systemet är auktoriteten. I detta system kan ondska begås utan att någon är direkt skyldig (Heidelberg, 2026, s. 17).

2.1.2 Demokrati och offentlig förvaltning

Toby S. James utforskar i artikeln "Democracy, public administration, and democratic backsliding" (2025) den tvetydiga relationen mellan byråkratin och demokratin, och byråkratins roll under democratic backsliding (s. 1-2). Byråkratin är inte inbyggd i den liberala demokratidefinitionen, men har trots det en central roll i förmedlingen och verkställandet av de beslut som fattas politiskt. I den

liberala demokratimodellen kan byråkratin antas vara nödvändig för implementeringen av politiska beslut (James, 2025, s. 5). En välfungerande byråkrati är också en grundförutsättning för deltagarorienterade eller deliberativa demokratimodeller, både för implementeringen av de kollektiva besluten, men också som en plats där deltagande och deliberation kan äga rum. Byråkratin och tjänstepersoner kan också täcka upp i de områden där den deliberativa kapaciteten är begränsad samt garantera att även marginaliserade röster kommer till tals (James, 2025, s. 6). Vidare diskuterar James sedan hur relationen kan se ut mellan byråkrati, democratic backsliding och demokratin i stort, och landar i att byråkrats avgörande funktion i demokratin såväl kan förhindra som driva på democratic backsliding (2025, s. 21).

2.1.3 Postdemokratin

I *Postdemokrati* (2011) beskriver Colin Crouch hur demokratibegreppet allt oftare förstås som synonymt med den liberala demokratidefinitionen, som ytterst värderar valdeltagandet som uttryck för medborgerligt inflytande (Crouch, 2011, s. 29–30). Den nu rådande demokratimodellen och det ekonomiska system som den vilar på menar Crouch är inkompatibel med det demokratiska idealet om medborgarnas rätt till välfärdstjänster. Det är en rättighet att likställa med allmän rösträtt som riskerar att urholkas när välfärdstjänster kommodifieras och privatiseras (Crouch, 2011, s. 90-92). Det postdemokratiska tillståndet uppkommer när det offentliga privatiseras och omstruktureras efter den privata sektorns ideal. Möjligheten att göra styrningen av den offentliga verksamheten till en politisk angelägenhet kringskärs när den offentliga sektorn med New public management som styrlogik söker legitimering genom att efterlikna företagets struktur. Tjänstepersonerna, som historiskt haft en central roll i tillhandahållandet av välfärdstjänster, riktas genom denna styrlogik till att tillgodose marknadsmässiga intressen snarare än det demokratiska allmänintresset (Crouch, 2011, 107-108).

2.2 Byråkratiskt motstånd

2.2.1 Exit, voice, sabotage

Artikeln “Exit, Voice, Sabotage: Public Service Motivation and Guerrilla Bureaucracy in Times of Unprincipled Political Principals” studerar, med utgångspunkt i enkätdata från tjänstepersoner anställda inom brasiliansk förvaltning, huruvida tjänstepersoner som ger uttryck för mer public service

motivation (PSM) i större utsträckning brukar sig av motståndsstrategier, såsom sorti, protest och obstruktion, när de åläggs implementera politik som de anser strider mot allmänintresset (Schuster m.fl., 2022, s. 421). Dessa motståndsstrategier sammanfattas i begreppet guerilla activity, hämtat från Rosemary O’Learys forskning om byråkratiskt motstånd (Schuster m.fl., 2022, s. 430). Artikeln utgår ifrån och bekräftar hypotesen att byråkrater med större PSM i högre utsträckning brukar motståndsmetoderna “exit”, “voice” och “sabotage” när de blir ålagda implementeringen av policy som de upplever strider mot allmänintresset (Schuster m.fl., 2022, s. 430). Studien kontextualiseras genom en vidare diskussion om democratic backsliding (Schuster m.fl., 2022, s. 417). Den mer generella slutsatsen artikelförfattarna drar och varnar för, är att democratic backsliding också ökar risken för “bureaucratic backsliding”, eftersom mer principfasta tjänstepersoner till slut lämnar verksamheten om de tvingas implementera policy som strider mot allmänintresset. PSM-starka tjänstepersoner utgör således en kortvarig bromskloss mot principiös policy och dess negativa demokratiska implikationer (Schuster m.fl., 2022, s. 432).

3. Teoretiskt ramverk

Det teoretiska ramverket hämtas från Étienne Balibars (2015) teser om hur demokratin kan demokratiseras och Rosanvallons resonemang om motdemokratin (2008/2010), samt Lennart Lundquists resonemang om byråkratiskt motstånd, tjänstemannarollen och förvaltningens funktion i *Etik i offentlig förvaltning* från 1991, i avsnittet “Ämbetsmännen som demokratins väktare” i forskningsantologin *Maktdelning* från 1999 och i *Medborgardemokratin och eliterna* från 2001. Detta med en förhoppning om att kunna bidra till utvecklandet av den radikaldemokratiska teorin i dess tillämpbarhet på den byråkratiska sfären, och vidare utforska argument och ingångar i rättfärdigandet av byråkratiskt motstånd. Valet av just radikal demokratiteori motiveras med att byråkratins funktion och ideal redan är relativt välutforskade inom det liberala representativa demokratiska system som kan sägas råda i Sverige (Varieties of Democracy Institute, 2026, s. 46) (Sveriges Riksdag, 2023). Eftersom teorin också betonar den liberala demokratins historiska kontingens (Crouch 2011, 29-30), att dess institutioner inte är av naturen givna eller för den delen moraliskt ovanstående, blir inte heller det rådande byråkratiska idealet självklart, utan ett angeläget föremål för demokratiteoretisk analys. Således är den radikala demokratiteorin att betrakta som uppsatsens demokratiska ontologi, medan Lundquist ger den förvaltningsmässiga tillämpningen. Möjligen går det att säga att vi gör en Lundquistsk läsning av radikal demokratiteori, där det sistnämnda svarar på varför byråkratiskt motstånd är demokratiserande, och den förstnämnde svarar på hur det tar sig form i förvaltningen.

3.1 Tre teser om demokratiseringen av demokratin

3.1.1 Demokratin som ständig rörelse

Den första tesen lyder att demokratin alltid är, och bör vara, under ständig förändring och förnyelse. Anspråket bakom denna förändring bör vara ovillkorlig rättvisa och ett demokratiskt system som går bortom den rådande juridiska, politiska och konstitutionella ordningen (Balibar, 2015, s. 124–127). Balibar menar att alla rättigheter som människor besitter idag har formulerats och tillskansats

inför motstånd från grupper som tjänar på rättigheternas begränsade omfattning (2015, s. 36). En demokrati med huvudsaklig uppgift att bevara ett särskilt slags medborgarskap eller en viss form av demokrati kommer således att vara oförmögen att försvara sig mot avdemokratiseringen av densamma (Balibar, 2015, s. 36-37). Den blir apolitisk till sin natur eftersom den slutar formulera alternativ för att bemöta de förändringar som samhället genomgår (Balibar, 2015, s. 37). Rörelsen är målet, och rörelsens syfte är att konfrontera bristen på demokrati och söka mer deltagande, utökade medborgerliga rättigheter och större representation (Balibar, 2015, s. 124-127).

3.1.2 Aktivt medborgarskap

Bakom denna ständiga vitalisering finns en drivkraft, och den drivkraften är medborgaren (Balibar 2015, s. 36). Här betonas vikten av ett aktivt medborgarskap, eller medborgarskapande (Balibar 2015, s. 128). Att handla som medborgare är att försöka utvidga frihetens och jämlikhetens domäner genom aktivt deltagande, konflikt och deliberation. Detta slags medborgarskap är mer än en juridisk status och villkorar förmågan att motstå och opponera sig mot antidemokratisk politik och institutionella attacker på medborgarnas fri- och rättigheter (Balibar 2015, s. 127-129). De aktiva medborgarnas försök till självbestämmande speglar en vändning i en yttre maktkamp, men också en rörelse från underkastelse mot subjektivering. Det ger uttryck för förmågan att frigöra sig från "disciplinens bojar" och att kunna föreställa sig ett jämlikt samhälle byggt på delaktighet, beslutsamhet och handling. En förutsättning för ett aktivt medborgarskap är utträdet ur den frivilliga träldomen (Balibar, 2015, s. 129-130). Den frivilliga träldomen, när människor underkastar sig makten i stället för att vägra lyda, kan ha flera anledningar. Balibar nämner rädsla för repressalier, ideologisk övertygelse, men också ett särskilt slags frihet som gör individen blind inför omständigheterna som omger hennes handlande (2015, s. 130). Den inneboende konflikten i relationen mellan demokrati och frivillig träldom materialiseras i vad som enligt Balibar är ett grundläggande uttryck för det aktiva och demokratiska medborgarskapet: medborgerlig olydnad. Medborgerlig olydnad (eller *civic disobedience*) är att förstå som civil olydnad, och ska vara en offentlig handling som svarar mot regler, lagar och direktiv som uppfattas vara odemokratiska, snarare än en privat moral eller samvetsvägran (Balibar, 2020, s. 175-177). Den kan å ena sidan främja debatt, väcka politiskt engagemang och framdriva förändring genom att återuppliva politiken när den har blivit passiv eller orättvis, å andra sidan försvaga tilliten till institutioner och lagar, och därigenom undergräva demokratin (Balibar, 2015, s. 130; 2020, s. 176). Emellertid kan det konstateras att det, trots risken för missbruk, fyller en viktig konstituerande

funktion i det aktiva medborgarskapet, som i sin tur är att betrakta som en central beståndsdel av demokratiseringen av demokratin (Balibar, 2015, s. 130-131).

3.1.3 Konflikt, institutioner och offentlig makt

Den tredje tesen föreskriver att demokratiseringen av demokratin pågår inom flera samhällsliga sfärer samtidigt, där den konstituerande kraften ligger i förmågan att gå i konflikt med makten, exempelvis genom just olydnad (Balibar, 2015 s. 130-131). Denna konflikt bör inte betraktas som ett komplement till institutioner, och institutioner är inte heller komplement till konflikten. Snarare bör de förstås som allestädes närvarande i varandra; alla konflikter kan institutionaliseras, men institutioner kan alltid bli platser för nya konflikter och uppror (Balibar, 2015, s. 95-96). Den ständiga rörelsen mellan konflikt och institutionalisering leder oss in på Balibars syn på den representativa demokratis återkommande val som en otillräcklig delegering av makt (Balibar, 2015, s. 116-117). De offentliga institutionerna kan således fungera som en mekanism för fortsatt demokratisk kontroll och som en motvikt till den slutna representationen (Balibar, 2015, s. 116-117). Här används en idé från den republikanska demokratitraditionen, som gör gällande att byråkrater, såsom lärare, poliser och domare, är folkets företrädare på samma sätt som politiker. Detta slags representation är dock avhängig att det offentliga kan granskas demokratiskt och vara föremål för deliberation och bedömning från medborgarna som kollektiv (Balibar, 2015, s. 117). Föreställningen om att demokratin pågår genom offentlig granskning och konflikt ligger i sin tur nära det Rosanvallon benämner *motdemokratin* (Rosanvallon, 2008/2010, s. 131). Hos Rosanvallon består motdemokratin av medborgarna och civilsamhället. Den representativa demokratin och motdemokratin tar spjörn mot varandra när offentlig granskning och medborgerlig vaksamhet korrigerar och dämpar institutionella brister, med syftet att förlänga och utvidga de legala demokratiska institutionernas effekter (Rosanvallon, 2008/2010, s. 27–28).

3.2 Offentlig etik och tjänstemannarollen

3.2.1 Maktplan

Positionen som tjänstepersonen befinner sig i öppnar upp för flera etiska avvägningar och konflikter som får olika demokratiska implikationer. Detta illustreras bland annat av de olika plan som den offentliga tjänsten omfattar.

Genom att träda in i rollen som tjänsteperson åtar sig medborgaren ett ansvar att implementera någon annans beslut i enlighet med en viss rollspecifik funktion. Detta ansvar och lydnadsförhållandet till överordnade beslutsfattare existerar på vad Lundquist kallar *funktionsplanet*, och placerar lojaliteten till överordnad före andra medborgerliga förpliktelser. På *offentlighetsplanet* existerar istället kravet på rättssäkerhet och särskild hänsyn till andra samhällsmedborgare som man genom sitt ämbete erhållit rätten att utöva tvång gentemot. Dessa befogenheter kommer med krav på eftertänksamhet och aktsamhet. Det sista är *demokratiplanet*, och rör tjänstepersonens ansvar att beakta demokratiska värden genom att tillgodose folkviljan, politikerns krav och rättssamhället (Lundquist, 1991, s. 12). Relationen mellan dessa plan är inte alltid friktionsfri, snarare kan tjänstepersonen ställas inför situationer där överordnades beslut strider mot värdena på demokrati- eller offentlighetsplanet, vilket i sin tur öppnar för etiska avvägningar och ställningstaganden (Lundquist, 1991, s. 12).

3.2.2 Den ideala förvaltningen och tjänstepersonen

Lundquist beskriver den ideala förvaltningen som präglad av förändringsförmåga, samhällsintresse, öppenhet, instrumentalism, tillmötesgående och rationalism samt effektivitet och kompetens. Likväl beskriver han egenskaper icke önskvärda hos förvaltningen, bland annat maktövergrepp, godtycke, autonomi och status quo-orientering (Lundquist, 1999, s. 148). Lundquist formulerar även en idealbild av tjänstepersonen, som kommer att agera vägledande för uppsatsens fortsatta resonemang. Centralt för denna tanke är ett internaliserat offentligt etos. Det utgörs av en kombination av vad demokrativärden respektive ekonomivärden. Ekonomivärdena betecknar funktionell rationalitet, kostnadseffektivitet och produktivitet och existerar inom såväl privat som offentlig sektor. De är i sig substanslösa värden som kan brukas till att uppnå vilka mål som helst. Demokrativärdena utgörs i sin tur av politisk demokrati, rättssäkerhet och offentlig etik. Idealt sett ska förvaltningen styras utifrån båda, men eftersom demokrativärdena enbart existerar inom den offentliga sektorn bör dessa riktas särskild tillsyn (Lundquist, 1999, s. 153-154).

3.2.3 Väktare och herrar

För att det offentliga etoset ska implementeras krävs enligt Lundquist mer än enbart ett uttömmande regelverk. Det krävs även att tjänstepersonerna känner ett genuint ansvar för att värdena skyddas, även när det innebär personligt obehag. Ur det följer det centrala begreppet *ämbetskurage*, som gör tydligt att det som värnas

om är just det offentliga etoset, och inte tjänstepersonens personliga övertygelser (Lundquist, 1999, s. 154). Det är genom detta resonemang som idén om tjänstepersonen som demokratins väktare framkommer. Väktarrollen bygger i sin tur på två uppgifter: ämbetsmannauppgiften att fungera som "demokratins tjänare" snarare än "makthavarnas dräng" och att känna ett personansvar för besluten man verkställer gentemot andra. Denna kombineras i väktarrollen med medborgaruppgiften, som bygger på kollektivansvar och funktionen som "demokratins herrar". Eftersom ämbetet kan missbrukas genom dess relativa maktposition gentemot andra medborgare är det önskvärt att ämbetsmannarollen både innehas och granskas av medborgare. Lundquist inkluderar rollen som demokratins herrar, eftersom medborgarskapet idealt sett ska vara positionerat både inom och mot det offentliga ämbetet (Lundquist, 1999, s. 156-157). Tjänstepersonen bör agera som demokratisk katalysator gentemot resterande medborgare genom att stärka den kollektiva känslan av hänsyn för det gemensamma och tillgängliggöra det offentliga. Detta kan åstadkommas genom att ge medborgarna insyn i verksamheten och möjliggöra att de informerat påverkar den. I funktionen ingår också att deliberativt och analytiskt bemöta de politiska direktiven som tjänstepersonen förväntas implementera, samt att garantera att den offentliga verksamheten fokuseras på medborgerlig inkludering (Lundquist, 1999, s. 157-158).

3.2.4 Motiv till motstånd

De värderingskriterier som är godtagbara för motstånd är enligt Lundquist de som refererar till en generellt giltig princip, och som i någon mån är oberoende av personen som tillämpar dem. I konflikter mellan maktplanen är personliga eller egennyttiga övertygelser inte giltiga motiv för avsteg från order eller etablerade procedurer (Lundquist, 1991, s. 22-23; 36-38). Exempel på detta kan vara att acceptera mutor, och därigenom utföra sina uppgifter inkorrekt (Lundquist, 1991, s. 22-23).

Detta leder till frågan om tjänstepersonernas relation till styrning och anpassning (Lundquist, 1991, s. 60). Tjänstepersoner ska motsätta sig olaglig styrning. Däremot räcker inte styrningens legalitet för att rentvå tjänstepersonen från ansvar för styrningens utfall, eftersom etiskt oförsvarbar styrning kan sanktioneras legalt av staten (Lundquist, 1991, s. 80). Centralt är alltså att tjänstepersonen inte får förfrämligas från sitt personliga ansvar för handlingen eller kompromissa bort demokratiska substansvärden, såsom jämlikhet, frihet, rättvisa och solidaritet (Lundquist, 2001, s. 199), till förmån för processlojalitet eller processvärden som exempelvis effektivitet och ekonomiska överväganden (Lundquist 1991, s. 57). För

att uppnå rollen som demokratins tjänare och katalysator, bör tjänstepersonen alltså beakta styrning i följande ordning: 1) offentlig etik, 2) lagen och 3) överordnades beslut (Lundquist, 1999 s. 156).

3.2.5 Motståndformer

Om tjänstepersonen upplever att styrningen bryter mot dennes professions- eller förvaltningsetiska övertygelser finns olika tillvägagångssätt för motståndsutövningen. Ett exempel är protest. Denna kan antingen uttryckas direkt till överordnade, eller genom visselblåsning, antingen till allmänheten eller andra myndigheter, genom att informera om företeelser som är etiskt och moraliskt oförsvarbara eller för allmänheten och demokratins substansvärden skadliga (Lundquist, 1991, s. 64-65).

Ett annat sätt som tjänstepersonen kan motsätta sig etiskt oförsvarbara beslut är obstruktion. Det sker på ett mer anonymt sätt än protest och kan ta sig olika uttryck. Ett exempel är sänkt arbetstakt eller sabotage av projekt, men också att belysa brister i regelverk genom att bokstavstroget förhålla sig till regler och föreskrifter för verksamheten som är dysfunktionella. Invändningarna mot obstruktion som metod, även om det kan användas för att främja goda värden, kommer från hemlighetsmakeriet som metoden förutsätter, vilket delvis kringskar de flesta etablerade demokratiska förvaltningars öppenhets- och offentlighetsideal, men också att det inte lika självklart bidrar till att skapa en offentlig debatt som i sin tur hade kunnat följas av önskvärda och demokratiska systemförändringar (Lundquist, 1991, s. 66-67).

Den sista typen av motstånd mot etiska överträdelser som Lundquist redogör för är sorti, som innebär att lämna den tjänst man upplever används av makten på ett oetiskt sätt. För att ha någon meningsfull etisk påverkan måste denna handling också kombineras med en yttre protest för att avträdet faktiskt ska kunna påverka verksamheten på ett meningsfullt sätt. I tanken om sorti finns ett moraliskt problem som kräver avvägningar. Om rollen eller regimen i sig är byggd på moraliskt tveksamma grunder väcks frågan om det är mest etiskt att lämna positionen för att inte vara ett kugghjul i ett ont system, eller om det etiskt försvarbara är att stanna på posten för att garantera att denna inte fylls av en tjänsteperson som inte känner samma etiska plikt (Lundquist, 1991, s. 68-69).

3.3 Det teoretiska överlappet

Detta avsnitt ämnar göra de teoretiska överlappen mellan de två ansatserna mer explicita. Både Lundquist och Balibar tycks förespråka en demokratimodell som inte uteslutande legitimeras genom allmänna val, utan en som kombineras av ett aktivare medborgarskap i relation till politiken. Vad som går att återfinna hos dem båda är aversionen mot "den frivilliga tråldomen" (Balibar 2015, s. 130) respektive tjänstepersonens roll som "makthavarnas dräng" (Lundquist 1999, s. 156-157) vilka båda följer av ansvarsförfrämligande och passivitet hos medborgare och tjänstepersoner. För Lundquist förutsätter tjänstepersonernas roll som demokratins väktare också att medborgarrollen som demokratins herre ingår (1999, s. 156-157), på samma sätt som Balibars demokratiska resiliens förutsätter ett aktivt medborgarskap (2015, s. 130).

Demokratins existentiella hot utgörs för dem båda av medborgerligt förfrämligande från den politiska processen och beslutsfattandet, och lösningsföreskriften är snarlik i en förändringsvillig, öppen och mer deliberativ demokratisk process på olika samhällsplan. Det är också ur det identifierade hotet som de båda enas i att lyfta motståndets demokratiska värde. Hur civil olydnad respektive byråkratiskt motstånd och ämbetskurage förstås i relation till en stat som hotar demokratiska värden är därmed också förenligt, om motståndet öppnar upp för samhällelig deliberation. Båda gör tydligt att inte kategoriskt försvara eller hylla motståndet, utan poängterar att det också finns risker med motstånd som underminerar förtroendet mellan medborgare och till samhällsviktiga institutioner, exempelvis förvaltningsmyndigheter (Lundquist, 1991, s. 66-67 jfr Balibar, 2015, s. 130). Balibar menar att det demokratiska projektet inte har en ändpunkt eller någonsin är färdigt, istället är det den ständiga rörelsen genom prövning, diskussion och anpassning som skapar demokratin (2015, s. 131). Lundquist beskriver i sin tur den ideala demokratiska förvaltningen som föränderlig, samhällsintresserad och öppen (1999, s. 148). Återigen tycks de vilja komma åt, genom sina olika angreppssätt, samma porträtt av det demokratiska samhällets önskvärda funktionssätt. Med andra ord är, i vår mening, deras demokratiförståelser grundade på likartade ideal och målsättningar, vilket i sin tur gör de olika angreppssätten möjliga att förena.

4. Metod och material

4.1 Metod

4.1.1 Val av metod

För att besvara uppsatsens frågeställning kommer den normativa metoden att användas, en ansats som ämnar besvara frågan om hur något bör vara beskaffat. Detta ges i sin tur mening genom värden, som avser något önskvärt eller eftersträvansvärt, utifrån vilka man kan rättfärdiga ett visst handlande eller tillstånd. Den normativa analysen syftar därmed till att synliggöra och precisera relevanta värdeutsagor och utifrån dessa rationellt argumentera för ett visst ställningstagande (Badersten, 2003, s. 208–209). Vår tillämpning av metoden är en kombination av normativ givet att-analys och normativ analys i egentlig mening, skiljelinjen mellan ansatserna är däremot inte helt glasklar (Badersten, 2006, s. 43, 49) och de bör inte betraktas som ömsesidigt uteslutande (Badersten, 2006, s. 187-188).

Vi kommer att använda oss av givet att-analysens ambition att synliggöra hur en viss normativ logik leder till en särskild slutsats i normativa frågor, däremot utan det jämförande inslaget. Den normativa frågan som avses inom ramen för denna uppsats är, som tidigare nämnt, hur byråkratiskt motstånd kan rättfärdigas och förstås som en demokratiserande praktik utifrån den radikaldemokratiska normativa teorin. Här kommer vi att använda oss av verktygen från normativ analys i egentlig mening, vars ansats är att utifrån en specificerad värdegrund och normativ teori rättfärdiga ett särskilt handlande eller tillstånd, och därigenom en normativ position (Badersten, 2006, s. 47 jfr s. 188).

4.1.2 Värdeteoretiska antaganden och normativ logik

Här är det på sin plats att redogöra för mer allmänna vetenskapsteoretiska antaganden som den normativa metoden förutsätter att vi tar ställning till, därefter kommer vi att redogöra för de normativa antaganden och värden som utgör uppsatsens analytiska grund.

Normativ metod vilar på två fundamentala vetenskapsteoretiska antaganden; att värden eller värdeutsagor i någon mening finns och är verkliga samt att det är

möjligt att nå vetenskaplig kunskap om dessa (Badersten 2006, s. 50-51). För läsaren är det mest relevanta att vi i denna uppsats kommer att utgå från att värden finns, i någon mån kan tillskrivas ontologisk status och därför kan göras till föremål för vetenskaplig prövning och analys. Den epistemologiska hållningen blir därmed också att vi kan nå kunskap om värden och värdeutsagor (Badersten, 2006 s. 64-65). Vi kommer alltså inte att ta ställning till huruvida värden är att betrakta som objektivt goda eller inte, eller om de står oberoende av människans tankar eller känslor. Däremot kommer vi, för att kunna genomföra analysen och fullfölja vår teoriutvecklande ansats, att anta att de radikaldemokratiska värdena är önskvärda.

Här kan det vara på sin plats att tydliggöra att den normativa logik som vårt rättfärdigande kan sägas utgå från är att likna med den deontologiska. Centralt i den deontologiska logiken är att det normativa resonemanget grundas i ett antal värden eller principer som betraktas som okränkbara (Badersten, 2006, s. 111-112). Logiken ger emellertid ingen värdesubstansiell vägledning, utan anger bara en modell enligt vilken resonemanget kan föras (Badersten, 2006, s. 111-112).

Innan vi inleder den faktiska analysen kan det vara meningsfullt att i korthet även begrunda vårt val av metodens normativa principer. Här kan vi pröva att sälla oss till den empiriska värderingsanalysen (Badersten 2006, s. 146-148), som gör gällande att de värden som människor upplever goda och önskvärda också är rimliga att använda som utgångspunkt för normativ analys. Den empiriska värderingsanalysen uttalar sig alltså enbart om vilka värderingar människor har, och säger inget om vilka värderingar som är objektivt riktiga eller önskvärda (Badersten 2006, s. 146). Bara det faktum att det finns människor inom en teoribildning som ger uttryck för att en särskild demokratityps principer – i detta fall den radikala demokratiteorins – är önskvärda, och att andra sätt att betrakta demokrati är av begränsad giltighet, ger oss anledning att resonera kring frågan i dessa termer (Badersten 2006, s. 146-147).

4.1.3 Användning av metoden

Efter den mer generella redogörelsen för metoden kommer vi att beskriva hur denna ska omsättas inom ramen för den här uppsatsen. För att stärka undersökningens intersubjektivitet samt göra analysen mer tillgänglig kommer ett raster med analytiska steg och specificerande frågor att redogöras för, som i sin tur agerar som en tillämpning av det teoretiska ramverket. Rastrets syfte är alltså att konkret illustrera grunderna för en rättfärdig och demokratiserande motståndshandling. I efterföljande avsnitt kommer stegen och frågorna att

kontextualiseras och förankras i det teoretiska ramverket. Med detta kommer också aspekter av Lundquists och Balibars respektive resonemang att knytas samman för att bilda en tillspetsad teoretisk ansats.

Steg 1

Rastrets första steg är mer empiriskt orienterat och avser klargöra vilken typ av motståndshandling som har utförts, samt identifiera vilken relation som motståndet rör. Denna aspekt har en större förankring i den svenska förvaltningskontexten och är mer kategoriserande i sitt slag. I detta steg kommer vi därför att enbart använda Lundquists teoretiska definitioner. Motståndstyperna utgörs av protest, sorti samt obstruktion och redogörs för mer utförligt i avsnitt 3.2.5. Eftersom tjänstepersoner verkar inom två olika maktrelationer får detta en effekt på när motstånd eller brott mot etablerade praktiker och direktiv kan anses vara legitimt. Det rättfärdiga motståndet är det som rör relationen mellan tjänsteperson och överordnad. Utförs det i första hand mot andra medborgare är det med andra ord illegitimt. Värt att nämna är att visst motstånd mot överordnad delvis materialiseras i relationen till medborgaren, genom implementeringen av beslutet, och att gränsdragningen därför inte är glasklar. Frågan som tillgängliggör detta rättfärdigande är mot vem motståndet riktar sig.

Steg 2

Rastrets andra steg är mer normativ i sitt slag och syftar till att tolka tjänstepersonens drivkraft för motståndshandlingen, samt att rättfärdiga det senare. Med reservation för vissa överlapp kan vi för tydlighetens skull säga att detta steg svarar mot den andra av de tre radikaldemokratiska teserna, medan steg tre svarar mot den första och den tredje. De konkretiserade frågorna om tjänstepersonens drivkrafter och motståndets natur används här som en brygga för att kunna rättfärdiga motståndet. Giltiga drivkrafter är enligt Lundquist generellt tillämpliga etiska principer som i någon mån är personoberoende. Vidare ska handlingen helst ske i det offentliga och kunna förstås som ett uttryck av medborgarrollens närvaro i ämbetet. Det sistnämnda påtalas sällan explicit av tjänstepersonerna och kommer snarare att utgå från vår egen tolkning av empirin. När dessa mer abstrakta motiv har formulerats konkret kommer vi lättare att kunna ta fasta på de värden och förfaranden som anses centrala för demokratin, och därmed närma oss ett radikaldemokratiskt rättfärdigande. De värden och förfaranden som förstås demokratiserande enligt radikal demokratiteori är aktivt medborgarskap, demokratisk subjektivisering, medborgerlig olydnad och därigenom politisk rättvisa. För en mer nyanserad beskrivning, se avsnitt 3.1.2.

Steg 3

Rastrets sista steg handlar om att konstruktivt försöka visa hur fallet kan bidra till demokratisk förändring eller uppmuntra till demokratisk rörlighet, med andra ord hur motståndet kan verka demokratiserande. Denna aspekt av rastret lutar sig främst mot den radikaldemokratiska idén om det demokratiska projektets avsaknad av en färdig ändpunkt. Istället är den ständiga rörelse som följer av prövning, diskussion och anpassning det som skapar demokratin (Balibar, 2015, s. 131). Lundquist beskriver i sin tur den ideala demokratiska förvaltningen som föränderlig, samhällsintresserad och öppen (1999, s. 148). Institutioner utgör alla potentiella platser för demokratiserande kamper; att motstånd förekommer på fler samhällsreliga domäner kan alltså sägas vara en demokratiserande praktik (Balibar, 2015, s. 95-96).

Analytiska steg	Förtydligande/konkretiserande frågor	Radikaldemokratiska värden
Steg 1: Kategorisering av motståndstypen samt vilken relation motståndet utövas inom	Vilken av Lundquists motståndstyper är fallet ett exempel på? Utövas motståndet gentemot överordnad?	
Steg 2: Tolkning av drivkraften bakom motståndet och dess demokratiska legitimitet	Utförs motståndshandlingen på ett sätt som möjliggör medborgerlig insyn i institutionella och politiska processer? Vad driver tjänstepersonen till motståndshandlingen? - Personlig vinning eller en allmänetisk princip? - Efterlevs medborgarfunktionen som "demokratins herrar" samt det personliga ansvar för demokratin som ämbetskuraget avkräver?	Aktivt medborgarskap Demokratisk subjektivering Medborgerlig olydnad
Steg 3: Diskussion kring fallens demokratiserande potential och möjlighet att realisera principen om demokratins transformativa natur	Öppnar motståndshandlingen för offentlig granskning eller politisk konflikt? Uppmuntrar motståndshandlingen till demokratisk rörlighet och förvaltningsmässig förändringsvilja?	Demokratisk transformativitet Offentlig konflikt Institutionell förändringsbenägenhet

Figur 1: Analytiskt raster

4.2 Val av material

De tre fall av byråkratiskt motstånd som kommer att användas i analysen är vårdsektoruppropet *Vi anger inte*, förvarshandledaren Taha Khatab som offentligt lämnade sin tjänst på Migrationsverket och rektorn Mimmi Rimmö som vägrade verkställa nedskärningar i sin skolas verksamhet. Med dessa fall har vi fångat samtliga motståndstyper och det empiriska materialet blir således den slutgiltiga avsmalningen och konkretiseringen av uppsatsens teoretiska ramverk. I vårt urval har vi gjort en avgränsning till fall som är illustrativa och positiva för uppsatsens teoretiska poäng. Analysen hade givetvis varit starkare, och slutsatserna intressantare, om vi även hade använt oss av fall som intuitivt hade varit negativa eller svårhanterliga sett till det analytiska rastrets innehåll. Detta har vi inte gjort, och det är främst av två anledningar. Till att börja med har vi en teoriutvecklande ambition och avser därmed bidra till ny förståelse för vårt ämne. För detta ändamål och i detta forskningsskede är de positiva fallen i vår mening bättre lämpade. För det andra möjliggör valet av fall det konstruktiva steget i analysen, där de positiva fallen fungerar som illustrativa verklighetsomdömen utifrån radikaldemokratiska värden och Lundquists normativa resonemang. Vårt att poängtera är att fokus för analysen inte ligger på en detaljerad redogörelse av fallen. De har snarare en instrumentell funktion i att förankra analysen i en empirisk verklighet samt agera språngbräda för tillämpningen av rastret och analysen av det byråkratiska motståndets demokratiska potential.

5. Analys

5.1 Fall 1: Vårdpersonal vägrar ange patienter

Vi anger inte är en reaktion på Tidöregeringens (Regeringen Kristersson, mandatperiod 2022-2026) förslag från 2023 om att personal inom hälso- och sjukvården ska göras skyldiga att rapportera till polisen och Migrationsverket om en patient saknar uppehållstillstånd (Vi anger inte, 2023a). I en debattartikel i *Vårdfokus* (*Vi på golvet kommer inte lyda angiverilagar*, 2023) beskriver företrädare för initiativet hur förslaget om att rapportera patienter utan uppehållstillstånd strider mot vårdpersonalens yrkesetik, som omfattar tystnadsplikt, integritet och omsorg om de som söker vård. Vidare påtalas att det etiska ansvaret väger tyngre än rättsliga skyldigheter i fall där lagstiftning bryter mot yrkesetiken. I ett anslag på uppropets hemsida argumenterar man även för att vårdarbetare inte ska undantas från den föreslagna lagen, eftersom man anser att “angiverilagar helt enkelt inte hör hemma någonstans i varken den offentliga eller privata sektorn” (Vi anger inte, 2023b). Följaktligen vill man förkasta angiveri som arbetsuppgift för alla offentliganställda, och i stället förordas “civil olydnad, självständigt tänkande och att vända blicken mot de etiska och moraliska grundvalar” (Vi anger inte, 2023b) som den offentliga verksamheten vilar på. De föreslagna lagändringarna om anmälningsplikt föreslås träda i kraft den 13 juli i år (2026) (Laxgård, 2026). Personal inom hälso- och sjukvården, skolan och socialtjänsten omfattas inte (Donovan, 2026). Med hjälp av vårt raster kommer vi nu att argumentera för att *Vi anger inte* kan rättfärdigas och bidra till en demokratisering av demokratin.

Kategorisering av motståndstypen och maktrelationen

Inledningsvis anser vi att *Vi anger inte* kan betraktas som ett fall av protest. Man har i media kritiserat den politiska styrningen av verksamheten, samt informerat allmänheten om företeelser som man anser är etiskt oförsvarbara och i viss mån allmänskadliga (Lundquist, 1991, s. 64-65). Dessutom har man, likt Lundquist beskriver (1991, s. 64-65), påvisat en övertygelse om att lojalitetskravet till överordnad, i detta fall regeringen, är illegitimt när det står i konflikt med de etiska

krav som kommer med vårdarbetarrollen (Vi anger inte, 2023a).

Tjänstepersonernas drivkraft och motståndets legitimitet

Efter att ha kategoriserat motståndshandlingen och dess riktning har vi nu kommit till rastrets andra steg, där vi försöker se hur det byråkratiska motståndet, genom att tolka dess drivkraft, kan förstås som demokratiskt rättfärdigt. Till att börja med rör det sig inte om ett godtyckligt brott mot procedurmässiga praktiker i bemötandet av medborgaren. Som medborgare ska man kunna räkna med att man av företrädare för det offentliga inte förvägras en lagstadgad rättighet med anledning av den enskilda företrädarens personliga – och för medborgaren okända – övertygelser (Lundquist, 1999, s. 36-38). Precis som Lundquist gör gällande om ämbetskurage (1999, s. 154), och Balibar om medborgerlig olydnad (Balibar, 2020, s. 175–176), ska det som värnas vara det offentliga etoset respektive det offentliga och politiska – snarare än det privata samvetet. I fallet *Vi anger inte* kan det snarare sägas röra sig om en protest mot ett förslag som har lagts av en instans som är överordnad de enskilda tjänstepersonerna, som man dessutom menar inskränker på patienternas rättigheter (Vi anger inte, 2023a). Det sistnämnda, tillsammans med yrkesetiken, anser vi besvarar frågan om vad som är drivkraften bakom tjänstepersonernas protest.

Ytterligare en aspekt att ta i beaktning i vårt försök att rättfärdiga motståndet är det faktum att protesten också motiveras med att man i allmänhet motsätter sig ett samhälle med anmälningssplikt (Vi anger inte, 2023b), vilket möjligen kan påvisa hur tjänstepersonerna går i dialog med sin egen medborgarroll. Lundquists idé om medborgarskapets närvaro i det offentliga ämbetet kan användas som en språngbräda för hur vi kan argumentera för att detta fall av byråkratiskt motstånd uppfyller det radikaldemokratiskt önskvärda värdet *aktivt medborgarskap*. Demokratiseringen av demokratin betecknar även en förändring inom medborgaren (Balibar, 2015, s. 129). Här går möjligen att skönja en rörelse inom medborgaren, som börjar i underkastelse och lydnad, och tar riktning mot subjektivering och deltagande i styrningen av staten (Balibar, 2015, s. 129-130). Något tillspetsat kan tjänstepersonerna här sägas ha vägrat finna sig i rollen som makthavarnas drängar i sitt löfte att bryta mot lagen (Lundquist, 1999, s. 156-157) och därigenom trätt ur den frivilliga träldomen (Balibar, 2015, s. 129-130). Motståndshandlingen kan därmed ses som ett uttryck för hur tjänstepersonerna har tagit sig över de inre hindren för politiskt deltagande och aktion (Balibar, 2015, s. 129-130), och därigenom praktiserar aktivt medborgarskap.

Att uppmana till regelbrott i syfte att värna patienternas intressen, samt slå vakt om det slags samhälle man önskar verka inom, ställer inte enbart frågan om vem som ska omfattas av den allmänna välfärden. Protestens offentlighet och kollektiva karaktär skulle också kunna förstås som en central aspekt av det aktiva medborgarskapet: medborgerlig olydnad. Agerandet kan här fungera som exempel på konfrontation av demokratiska brister i den politiska styrningen av vården (Balibar, 2015, s. 124). Detta slags konfrontation är förutsättning för förmågan att kollektivt opponera sig mot antidemokratisk politik och institutionella attacker på medborgarnas fri- och rättigheter (Balibar, 2015, s. 128). Lundquist föreskriver att motståndshandlingen för att vara legitim ska öppna upp för medborgerlig insyn i eventuella brister i systemet, och i bästa fall även möjliggöra förbättringar av det (Lundquist, 1991, s. 66-67). Genom att påtala redan befintliga problem i verksamheten och hur de skulle förvärras om lagen träder i kraft, samt att uppmana om att aktivt bryta mot anmälningsplikten, har medborgarna givits insyn i verksamhetens praktiker och de politiska processer som påverkar dessa (Vi anger inte, 2023a). Här kan vårdarbetarna i sitt tillgängliggörande av det offentliga sägas fungera som demokratins katalysatorer gentemot medborgarna (Lundquist, 1999, s. 156-157). Detta kan i sin tur ses som en förutsättning för deras möjlighet till självbestämmande och aktivt deltagande, vilket är en viktig del av det aktiva medborgarskapet (Balibar, 2015, s. 117).

Fallets demokratiserande potential

Att samhällsinstitutioner kan bli föremål för demokratiskt uppror och kamp genom offentlig deliberation leder oss in i den mer konstruktiva delen av analysen, och här kan en utveckling om byråkratin som konfliktyta vara på sin plats. Enligt vår läsning av radikal demokratiteori kan tjänstepersonernas protest ses som ett sätt att göra en etablerad institution, här sjukvården, till en plats för politisk konflikt (Balibar, 2015, 95-96). Att man tar itu och befattar sig med frågor om samhällets funktionssätt, sin egen roll i demokratin och dessutom gör det till föremål för offentlig debatt kan förstås som ett försök till att formulera politiska alternativ för att bemöta genomgripande samhällsförändringar och värna samhällelig transformativitet – vilket är det som är demokratins själva kärna (Balibar, 2015, s. 124-126). I stället för att utan vidare följa den lag som syftar till att underlätta avhysningen av människor som inte omfattas av medborgarskapet och dess tillhörande rättigheter, kan protesten mot densamma – oavsett om det bakomliggande motivet är yrkesetiskt eller politiskt motiverat – ses som ett sätt att ifrågasätta den härskande synen på medborgarskapet, demokratin och vem som ska omfattas av dessa. Här går det möjligen att knyta an till den radikaldemokratiska kritiken av den representativa demokratimodellen (Balibar, 2015, s. 116-117). För

att kunna vara en mekanism för fortsatt demokratisk kontroll bortom de allmänna valen – för byråkrater att kunna verka som folkets företrädare och för att medborgarskapet inte ska förbli blott en juridisk status – krävs att de offentliga institutionerna blir skådeplatser för motståndshandlingar av det slag som *Vi anger inte*-uppropet kan sägas vara ett exempel på.

5.2 Fall 2: Lämnar tjänsten på Migrationsverket

I en debattartikel i *Expressen* (Khatab, 2026) ger tjänstemannen Taha Khatab en redogörelse för varför han anser det omöjligt att stanna kvar på sin position som förvarshandledare på Migrationsverkets förvar. Inledningsvis redogör han för sin personliga erfarenhet av Migrationsverkets bemötande, både som tonåring och nyanländ till Sverige och den ämbetsutövning han bevittnar bland sina kollegor. Båda menar han präglas av professionalism, ansvar och mänsklighet även under svåra omständigheter. Khatab poängterar att det är just på grund av politiken som han väljer att lämna sin tjänst. En politik som, enligt honom, på ett missvisande sätt säger sig vara ansvarsfull, istället är oproportionerlig, rättsosäker och skadlig för människovärdet. Exempel som ges på detta är utvisningsbeslut till spädbarn och multisjuka personer som hålls i förvar. Vidare framhålls att man som tjänsteperson inte kan gömma sig för politikens mänskliga konsekvenser i tekniska termer som verkställighet. Khatab beskriver också ett brev han skickade till migrationsministern, i vilket han uttryckte risken med att den nu förda politiken kommer “driva bort de medarbetare som vägrar göra våld på sin yrkesetik” (Khatab, 2026). Artikeln avslutas med att han betonar sorgen och de personliga uppförlingar som uppsägningen innebär, men att han gör det i solidaritet med de som drabbats av politikens konsekvenser.

Kategorisering av motståndstypen och maktrelationen

Fallet kan sägas utgöra ett exempel på motståndstypen sorti (Lundquist 1991, s. 68-69). Motståndet utövas i relation till de direktiv som följer av den förda politiken på området, och uttrycks delvis i ett direkt tilltal till den ansvariga ministern. Att rikta sitt motstånd till överordnad kan sägas vara tjänstepersonens sätt att uppfylla sin funktion som demokratins tjänare gentemot andra medborgare, men även att beakta de ideal som den demokratiska väktarrollen förutsätter, det vill säga att värna om det offentliga etoset genom att ge medborgare insyn i verksamheten samt att se till att verksamheten tillgodoser det offentliga etosets ideal (Lundquist, 1999, s. 157).

För att nyansera bilden något är det relevant att utifrån fallet diskutera storti som motståndsmetod. Tjänstepersonen skriver själv i brevet till migrationsministern att politiken kommer driva bort yrkesetiskt övertygade tjänstepersoner från verksamheten, och knyter således an till Lundquists diskussion om sorti som ett något trubbigt demokratiskt verktyg. När tjänstepersonerna som värnar om offentligt etos och efterlever ämbetskuraget lämnar verksamheten lämnas den också i händerna på tjänstepersoner som är villiga att implementera politik som potentiellt är demokratiskt destruktiv (Lundquist 1991, s. 68-69). Om tjänstepersonen i det här fallet stannade i verksamheten, eller tog till andra motståndsmetoder, kanske vidare implementering av politiken som upplevs strida mot det offentliga etoset hade gått att förhindra ytterligare.

Tjänstepersonens drivkraft och motståndets legitimitet

Nästa steg är att fastställa tjänstepersonens drivkrafter. Först gäller att klargöra om en mer allmän etisk princip står att finna som grund för tjänstepersonens handlande eller om denne snarare drivs av egenetiska eller egoistiska motivationer. Motståndets format i det här fallet gör detta steg lättare, eftersom drivkrafterna och motivationen har uttryckts tydligt. När tjänstepersonen åberopar den mer allmän etiska princip som yrkesetiken kan sägas vara ett exempel på blir motivationen också tydligare. Att tjänstepersonen i det här fallet vägrar att vara en del av implementeringen av vad som upplevs vara oetisk politik kan alltså sägas vara att återta en starkare subjektposition i relation till hur politiken, och därigenom makten, brukas (Balibar, 2015, s. 130). De personliga uppoffringar som uppsägningen från tjänsten innebär kan vidare sägas avfärda motståndet som drivet av egenintresse. Han uttrycker också en ovilja för att vara en del av att implementera en politik som är "rättsosäker, oproportionerlig och djupt skadlig för människovärdet" (Khatab, 2026). Här ger tjänstepersonen uttryck för en konflikt mellan de olika maktplan som denne verkar inom. Konflikten tycks uppstå mellan funktionsplanet, alltså lojaliteten till de överordnades beslut och kraven på att implementera dessa som högst stående värde, och offentlighets- och demokratiplanen, som istället lägger ytterst etisk vikt vid rättssäkerhet och hänsyn till andra medborgare samt till demokratiska process- och substansvärden (Lundquist, 1991, s. 12). I det här fallet tycks viljan att efterleva de krav som offentlighets- och demokratiplanen ställer, leda till att han upplever sig tvungen att lämna sin tjänst, eftersom den etiska konflikten av att verka inom alla tre upplevs för stor. Även här kan man knyta an till Lundquists tanke om vikten av att värna om demokratiska substansvärden som rättvisa och solidaritet, vilka är centrala även ur ett radikaldemokratiskt perspektiv (Balibar, 2015, s.124-127).

Motståndshandlingen kan ses som drivkraftsmässigt rättfärdigad, eftersom såväl yrkesetiska principer som demokratiska substansvärden åberopas.

Nästa aspekt av rastrets andra steg är att ställa frågan om huruvida motståndet efterlever medborgarfunktionen som demokratins herrar, samt åberopar det personliga ansvar som väktarrollen kräver. I egenskap av demokratisk tjänare ska tjänstepersonen beakta styrningen efter främst den offentliga etiken, därefter lagen, och sist överordnades beslut (Lundquist, 1999, s. 156). Att lämna den verksamhet som förväntas implementera det man anser är destruktiv, rättsosäker och omänsklig politik kan sägas vara ett uttryck för att styrningen beaktas i enlighet med rollen. Förfarandet kan vidare rättfärdigas med den radikaldemokratiska tanken om ett aktivt medborgarskap. Det aktiva medborgarskapet kräver att man träder ur den frivilliga trälldomen, alltså att utan reflektion följa överordnades direktiv, och istället tar ansvar och ifrågasätter maktens sätt att verka (Balibar, 2015, s. 130). Man kan alltså säga att tjänstepersonen i det här fallet, genom att vägra implementera en viss politik, både uppfyller kraven som följer av Lundquists väktarroll, nämligen personligt ansvar för tjänstens och verksamhetens konsekvenser för de som "drabbas" av dem, men också Balibars aktiva medborgarskap. Tjänstepersonen adresserar direkt detta ansvar också genom att betona att man som yrkesverksam inte kan "gömma sig bakom tekniska ord som verkställighet" inför den förda politiken, vilket också är ett uttryck för hur ämbetskuraget ska förstås (Lundquist, 1999, s. 154). Problematiseringen av verkställighet som ideal för verksamheten kan också sägas påvisa en medvetenheten kring de maktstrukturer som omger det yrkesmässiga handlandet, vilket kan knytas till Balibars idé om utträdet ur den frivilliga trälldomen (Balibar, 2015, s. 130).

Fallets demokratiserande potential

Det sista steget ämnar avgöra huruvida handlingen uppmuntrar till demokratisk rörlighet och ger uttryck för förvaltningens förändringsvilja. Demokratin är i sig en funktion av denna ständiga rörelse (Balibar, 2015, s. 124-127). Inom ramen för detta fall utmanar man exempelvis den rådande demokratins syn på medborgarskapet, eftersom motståndet bedrivs gentemot Migrationsverket och hur utvisningsbeslut används och implementeras. Detta väcker en demokratiskt viktig fråga om vilka som ska omfattas av "demos" eller tillåtas vara en del av folket, vilket är en diskussion med systemtransformativ potential (Balibar, 2015, s. 35-36). Tjänstepersonen har enligt Lundquist ett ansvar att öka insynen och offentligheten i verksamheten, vilket detta kan sägas vara ett exempel på (1999, s. 157). Genom sitt handlande konfronterar tjänstepersonen möjliga demokratiska brister inom

verksamheten och öppnar upp för offentlig deliberation kring dessa (Balibar, 2015, s. 129). Demokratiseringen av demokratin sker genom att konflikter institutionaliseras, men också att institutionerna i sig blir platser för konflikt och därigenom ytterligare demokratiseringsprocesser. Genom att bjuda in medborgarna till insyn i institutionens, i det här fallet Migrationsverkets, funktionssätt blir en sådan demokratiserande kamp också möjlig inom verksamhetens sfär (Balibar, 2015, s. 95-96).

5.3 Fall 3: Rektorn som vägrar spara

Grundskolerektorn Mimmi Rimmö uppmärksammades 2024 nationellt för sin vägran att verkställa besparingar i verksamheten (Johansson, 2024). Besparingarna hade enligt Rimmö omöjliggjort hennes uppgift att följa skollagen, som föreskriver att eleven har rätt till att få sina behov av stöd tillgodosedda (Dumbre, 2024). Med sitt beslut uppmärksammade rektorn att det inte finns någon instans dit man som skolledare kan rapportera om man riskerar bryta mot skollagen, och jämför med skyldigheten att anmäla sin verksamhet till Arbetsmiljöverket vid överträdelser av arbetsmiljölagen (Dumbre, 2024). För sitt motstånd fick rektorn en erinran, en skriftlig varning som används för att medvetandegöra en arbetstagare om brister i dennes arbete, från sin personalchef (Harning, 2023). Agerandet kom senare att ligga till grund för ett förslag från Sveriges Skolledare om en ny Lex-lagstiftning som skulle ålägga den som bedriver verksamhet under skollagen skyldighet att anmäla allvarliga missförhållanden eller risker (Nilsson & Gavelin Rydman, 2024).

Kategorisering av motståndstypen och maktrelationen

Fallet "Rebellrektorn" anser vi kan klassas som ett fall av obstruktion (Lundquist 1991, s. 66-67). I syfte att belysa vad hon anser är orimliga budgetkrav och motsägelsefullheten mellan skollagen och de politiska direktiven, förhåller sig Rimmö troget till den rådande lagstiftningen för verksamheten. Motståndet utövas mot överordnad, i detta fall kommunens styrande politiker.

Tjänstepersonens drivkraft och motståndets legitimitet

Agerandet kan rättfärdigas, och rastrets andra steg påbörjas, genom idén om utträdet ur den frivilliga träldomen, och en vägran inför att vara makthavarnas dräng. Här yttrar det sig däremot som lojalitet gentemot lagstiftning som finns till för att värna intressena hos verksamhetens målgrupp, det vill säga eleverna, eller i en bredare bemärkelse – medborgarna. Gällande just relationen som motståndet

berör kan det här vara av intresse att nämna Lundquists tre maktplan (1991, s. 12) och idén om att demokratins tjänare ska beakta styrningen i ordningen offentlig etik, lagen och överordnades beslut (Lundquist, 1999, s. 156). Här går det möjligen att säga att rektorn i sitt beslut att inte verkställa verksamhetsbudgeten valde att operera på offentlighetsplanet. Bedömningen som gjordes var här att funktionsplanets ideal är underordnat de krav på rättssäkerhet och hänsyn till de samhällsmedborgare gentemot vilka man genom sitt ämbete har erhållit rätten att utöva tvång (Lundquist, 1991, s. 12). Att agera enligt andra värden än den av funktionsplanet ålagda lojaliteten mot överordnad kan även förstås som drivkraften bakom detta fall av motstånd. Här kan de styrande värdena sägas vara elevernas av skollagen reglerade rättigheter. Därtill anser vi att ytterligare en drivkraft går att identifiera: behovet av en instans dit man som verksamhetsledare kan vända sig när man riskerar bryta skollagen. Här kan det vara angeläget att kort uppehålla sig vid Lundquists demokratiplan, som betecknar tjänstepersonens ansvar att beakta demokratiska process- och substansvärden genom att tillgodose folkviljan, politikerns krav och rättssäkerhet (Lundquist, 1991, s. 12). Med vetskap om detta kan vårt fall sägas ge uttryck för en spänning inte enbart mellan maktplanen, utan också inom dem. Här verkar kraven från politiker vara svårförenliga med rättssäkerhet, och i viss mån även möjligheten att tillgodose folkviljan. Här blir Lundquists tanke (1991, s. 52-53) om procedur- och substansvärden relevant: rektorn valde att inte kompromissa bort övergripande substansvärden, såsom elevens rätt till stöd och en likvärdig skola, mot ekonomiska överväganden enbart för att beslutssubstansen tillkommit genom legitima procedurer (Lundquist, 1991, s. 57). Utifrån Lundquists syn på i vilken ordning tjänstepersonen bör beakta styrningen är detta en rättfärdig handling (1999, s. 156).

Mot bakgrund av detta har vi kunnat påvisa att demokrati- och offentlighetsideal har givits överhanden mot funktionsplanet i rektorns offentliga ämbete, vilket ligger i linje med Lundquist ideal om den medborgerliga närvaron och värandet om demokratin i tjänstepersonsrollen. Detta kan i sin tur sägas höra ihop med det radikaldemokratiska idealet om ett aktivt medborgarskap och medborgerlig olydnad, eftersom det görs som en kritik av den politiska makten och vidare gör anspråk på utökat medbestämmande i verksamhetens utformning (Balibar, 2015, 125-131). Att belysa hur elevers rättigheter riskerar undergrävas när besparingskrav ska genomföras i skolans verksamhet anser vi kan förstås som en konfrontation av demokratiska brister i styrningen av skolan. Detta föranleder ett kort uppehåll vid en utvärdering av offentligheten hos motståndshandlingen. Agerandet skedde inte i det fördolda utan kom, som tidigare nämnt, att uppmärksammas i den offentliga debatten. Rektorns agerande kan sägas ge ökad insyn i verksamheten och dess bakomliggande politiska processer, något som

möjliggör offentlig deliberation kring dess demokratiska brister (Lundquist, 1999, s. 157-158; Balibar, 2015, s. 117).

Fallets demokratiserande potential

När rättssäkerheten kompromissas vid genomförandet av politikens vilja, eller tvärtom, konfronteras man ofrånkomligen med idén om demokratiska brister i samhällseliga domäner, och kritiken mot den representativa liberala demokratin funktionssätt aktualiseras. En aspekt som här kan vara intressant att belysa är den motdemokratiska. Tanken om en funktion som finns till för att stärka demokratin och som bygger på indirekta makter som är utspridda i samhällskroppen (Rosanvallon, 2008/2010, s. 25), kan möjligen sägas belysas av rektorns agerande och krav på en instans dit man kan vända sig när man som verksamhetsledare riskerar bryta mot skollagen. Ett sätt att betrakta detta fall av obstruktion är att den representativa demokratin, här i form av kommunpolitikerna, och motmakten, här skolläningen, tar spjärn mot varandra. Implikationerna kan sägas bli flera; de befintliga institutionernas effekter förlängs och förstärks, likaså kraven på de valda att fullfölja sina uppgifter och hålla sina politiska löften. Det senare är något som Rosanvallon menar att de allmänna valen är för svaga för att helt kunna reglera (Rosanvallon, 2008/2010, s. 27). Rektorns agerande kan alltså, enligt vår tolkning av det radikaldemokratiska resonemanget, sägas fungera korrigerande och vitaliserande för demokratin. Som svar på frågan om hur fallet kan påvisa hur demokratisk transformativitet är möjlig kan det därför vara rimligt att börja i den änden. För att kunna demokratisera demokratin krävs att institutioner kan komma att husera politisk kamp och konflikt. Här kan det vara relevant att belysa demokratin konfliktfylld natur (Balibar, 2015, s. 130-131). Upproret i samtliga av dess former ska enligt Balibar betraktas som medborgarskapets aktiva uttryckssätt. Rektorns, enligt vår tolkning, motdemokratiska anspråk och värnande om elevers rättigheter kan möjligen sägas göra en indirekt poäng av att vissa beslut med fördel kan fattas närmare medborgarna, eller i samspråk med dem som påverkas. Detta kan i sin tur sägas visa prov på hur motståndshandlingen uppmanar till förvaltningsmässig förändringsvilja och transformativitet i det demokratiska systemet. Att belysa hur besparingskrav eller ekonomismens logik påverkar medborgare ställer en fråga om vilka värden som bör genomsyra politiken, och hur förvaltningen – med ett dubbelt uppdrag att tjäna medborgarna och implementera politik – ska förhålla sig till sitt uppdrags i vissa fall oförenliga lojaliteter (Lundquist, 1991, s. 12).

6. Diskussion

I detta avsnitt ämnar vi diskutera och problematisera vår undersökning, i ett försök att stärka dess relevans och ge idéer för fortsatt forskning på ämnet.

Inledningsvis kan det vara intressant att knyta analysen i föregående avsnitt till Crouches resonemang om det postdemokratiska tillståndet och liberaliseringen av demokratin (2011, s. 90-92). Möjligen går medborgarnas åsidosatta intressen vid besparingskrav inom offentlig sektor att förstå som ett fall av hur deras demokratiska rättigheter urholkas när välfärdstjänster kommodifieras (Crouch, 2011, s. 90-92). Om vi godtar den beskrivningen skulle rektorn Mimmi Rimmös agerande, eller andra dylika fall av byråkratiskt motstånd, kunna tolkas som att ta spjörn mot urholkningen av det demokratiska idealet om medborgarnas rätt till välfärdstjänster (Crouch, 2011, s. 90-92).

Byråkratins roll som bromskloss för principiös politik under democratic backsliding, som redogjordes för av Schuster m.fl. (2022, s. 432) kan hjälpa till att fördjupa rättfärdigandet av det andra fallet och sorti som motståndsmetod. Insikten om att principfasta tjänstepersoner till slut lämnar verksamheten när implementeringen av en viss politik upplevs oförsvarbar (s. 430-432) kan vara värdefull att beakta när man diskuterar det byråkratiska motståndets relation till demokratin. Vidare är en välfungerande byråkrati en förutsättning för deltagarorienterade och deliberativa demokratimodeller. Inte enbart för implementeringen av kollektiva beslut, utan även som en plats för deltagande och deliberation (James, 2025, s. 6). Byråkratiskt motstånd kan mot denna bakgrund, genom sitt politiska anspråk och offentliga karaktär, betraktas som ett sätt att vitalisera den demokratifunktionen. Vidare kan man argumentera för att det ser till att marginaliserade röster hörs (James, 2025, s. 6) i de offentliga institutionerna, något som motståndshandlingarna i uppsatsens första och andra fall kan sägas exemplifiera.

För att fördjupa diskussionen kring rättfärdigandet av det första och andra fallet kan vi uppehålla oss vid frågan om tjänstepersonernas lojalitet till överordnade samt till etablerade procedurer. Här kan möjligen argumenteras för att byråkratin bör fylla en funktion bortom den weberianska idealtypens. Detta för att minska risken för det som Arendt benämner *den banala ondskan*, en ondska sprungen ur

lydnad inom ett system där ansvaret förskjuts från den enskilda byråkraten (Arendt, 1963/2022, s. 133, 147–148; Heidelberg, 2026, s. 17). Den kan också bidra till att stärka medborgarnas ansvar för upprätthållandet av det allmännas bästa. Byråkratiskt motstånd kan här påvisa hur byråkratens lojalitet sträcker sig bortom den vertikala hierarkin, och istället används för att värna om demokratiska substansvärden som jämlikhet, frihet, rättvisa och solidaritet (Lundquist 2001, s. 199; Balibar 2015, s. 129).

Ytterligare en fråga att uppehålla sig vid är huruvida det egentligen är demokratiskt önskvärt att bryta mot legitima procedurer och avvärja beslut från en folkvald regering för att de anses strida mot de offentlig- demokratiska värdena (Lundquist 2001, s. 1999.) I vår lundquistska läsning av radikal demokratiteori kommer vi att svara jakande på den frågan. Däremot kan invändningen göras att byråkratiskt motstånd, oavsett motiv, blir rättsosäkert. Här landar vi återigen i en demokratiteoretisk avvägning. Denna avvägning berör huruvida det är försvarbart att några få har turen att undantas från vad som kan uppfattas som ett orättfärdigt direktiv eller en kränkande lagstiftning snarare än att alla berörda omfattas likvärdigt. För denna uppsats logiska koherens har vi tagit det förstnämnda som giltigt. Det är dock bland annat av denna anledning som vi lyfter handlingens offentlighet som en förutsättning för dess rättfärdighet. Genom att offentliggöra motståndet anser vi att godtyckligheten delvis kringgås, eftersom medborgarna informeras om – och därmed kan ta ställning till – brott mot förvaltningens förutsägbarhet såväl som demokratiska övertramp från den politiska makten.

Utöver ett bredare urval av mer tvetydiga fall hade vidare forskning kunnat använda sig av andra demokratiteoretiska utgångspunkter och antaganden. En annan utgångspunkt, där medborgarskapet också förekommer som centralt begrepp, är Iris Marion Youngs deltagardemokratiska modell (Young, 2002). Att använda sig av andra radikaldemokraters tankar, som Jacques Rancières eller Chantal Mouffes, hade nog också mynnat ut i en annan syn på såväl motståndet som fallen i sig. Ytterligare ett teoretiskt angreppssätt hade varit att göra en normativ analys av byråkratiskt motstånd utifrån ett schumpeterianskt eller public choice-orienterat perspektiv. Även där hade slutsatserna kommit att se annorlunda ut, bland annat eftersom man underkänner idén om en medborgare som söker det allmännas bästa (Schumpeter, 1942/2010, s. 275–279).

7. Slutsats

Syftet med studien har varit att resonera kring och besvara frågeställningen: *Hur kan byråkratiskt motstånd i svensk förvaltning rättfärdigas och förstås som demokratiserande utifrån radikal demokratiteori?* Detta har gjorts med normativ analys av tre fall: vårdarbetarnas protest mot anmälningssplikt, tjänstepersonen vid Migrationsverkets sorti från sin tjänst samt rektorns obstruktion av budgetmässiga direktiv, utifrån vårt teoretiska raster byggt på Lennart Lundquists normativa resonemang om förvaltningens funktionssätt samt radikaldemokratiska antaganden om hur demokratin kan demokratiseras. Svaret på frågan är, utifrån vår analys, att byråkratiskt motstånd, under vissa offentlighetiska och demokratiska förutsättningar, kan förstås som en rättfärdig och demokratiserande praktik.

Utgångspunkten för uppsatsen har varit att det finns demokratiska brister i det rådande systemets sätt att förstå och styra förvaltningen (Sundström 2020; Hall 2025; TCO 2025). I ljuset av detta har ambitionen varit att teoretiskt och empiriskt påvisa hur tjänstepersonernas roll kan vidgas bortom den neutrala implementatörens, och vidare innefatta ett medborgerligt ansvar som demokratisk aktör. Här är också värt att lyfta uppsatsens teoriutvecklande poäng, nämligen hur det radikaldemokratiska perspektivet kan knytas samman med Lundquist. Rastret och analysen visar att Lundquists tjänstemannaideal kan läsas radikaldemokratiskt, och att den radikaldemokratiska synen på demokrati också kan appliceras på den byråkratiska sfären.

En central poäng är att motståndet måste uppfylla vissa kriterier för att sägas vara rättfärdigt: handlingen ska försvara demokratiska substansvärden, drivas av allmänhetiska principer samt riktas mot överordnade maktstrukturer. En ytterligare poäng är att byråkratiskt motstånd som konflikt kan vitalisera demokratin och ge uttryck för demokratisk rörlighet. Utifrån vår läsning av Balibar och Lundquist har vi gjort antagandet att konflikt och olydnad inte nödvändigtvis utgör hot mot demokratin, utan kan snarare verka demokratiserande när de är offentliga, ansvarstagande och demokratiskt motiverade. Med det sagt ämnar uppsatsen inte att blint förespråka motstånd. Både Balibar och Lundquist betonar riskerna med motstånd som genom godtycklighet eller missbruk undergräver tilliten mellan medborgare. Målet har varit att visa att byråkratiskt motstånd, brukat av tjänstepersoner som drivs av sitt offentliga etos och värnande om andra

medborgare, kan skydda och kanske till och med hjälpa till att fördjupa demokratin. Om förvaltningen kan bidra till att öppna upp det offentliga till medborgarna, ges den också en legitimitet bortom den direkta implementeringen.

8. Referenser

- Aberbach, J. D., & Rockman, B. A. (1988). Mandates or Mandarins? Control and Discretion in the Modern Administrative State. *Public Administration Review*, 48(2), 606. <https://doi.org/10.2307/975761>
- Arendt, H. (2022). *Eichmann in Jerusalem: A report on the banality of evil*. Penguin Classics,. (Originalutgåva publicerad 1963)
- Balibar, É. (2015). *Citizenship*. Polity Press.
- Balibar, É. (2020). Hannah Arendt, the Right to Have Rights, and Civic Disobedience. I *Equaliberty: Political Essays* (s. 165–186). Duke University Press. <https://doi.org/10.1515/9780822377221-008>
- Bergstedt, T. (2026). Polisen chockad: ”Blev tagen på sängen”. *Svenska Dagbladet*. <https://www.svd.se/a/pBMBrX/lansstyrelsen-misstanka-ha-morkat-lkab-s-oljeutslapp-visselblasare-trader-fram>
- Bergström, T. (2022). The relationship between politics and public administration in Sweden: An archetypical welfare state. I A. Ladner & F. Sager (Red.), *Handbook on the Politics of Public Administration* (s. 313–320). Edward Elgar Publishing. <https://doi.org/10.4337/9781839109447.00036>
- Crouch, C. (2011). *Postdemokrati*. Daidalos.
- Donovan, L. (2026). *Angiverilagen – vad händer nu?* TCO. <https://tco-frontend-prod.azurewebsites.net/fakta-och-politik/demokrati/angiverilagen-vad-hander-nu>
- Dumbre, D. (2024). *Agerande från ”rebellrektorn” i Stugun föreslås bli grund för ny lag.* SVT Nyheter. SVT Nyheter.

- <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/jamtland/agerande-fran-rektorn-i-stugun-lexedi-co-lag>
- Ehn, P. (2020). Statstjänstemannen — Quo vadis? I P. Ehn & G. Sundström (Red.), *Statlig förvaltningspolitik för 2020-talet—En forskningsantologi* (Vol. 2020, s. 215–236). Statskontoret.
- Ehn, P., & Sundström, G. (Red.). (2020). Förvaltningspolitik i förändring. I *Statlig förvaltningspolitik för 2020-talet—En forskningsantologi* (Vol. 2020, s. 13–36). Statskontoret.
- Hall, P. (2025). *Varför ökar den offentliga byråkratin i Sverige?* (Vol. 2025). Kriterium.
<https://doi.org/10.60156/kriterium.65>
- Harning, M. (2023). *Rebellrektorn från Stugun får en erinran – vägrar genomföra besparingar.* SVT Nyheter. SVT Nyheter.
<https://www.svt.se/nyheter/lokalt/jamtland/rebellrektorn-fran-stugun-far-en-erinran--5nhff2>
- Heidelberg, R. L. (2026). Obeying Nobody: Public Service and the Ordinary Evil of Administration. *Administration & Society*, 58(3), 436–457.
<https://doi.org/10.1177/00953997261421492>
- Ivarsson Westerberg, A. (2020). Administrationssamhället och förvaltningspolitiken—Vad vet vi om förändringen av administrationen och dess orsaker? I P. Ehn & G. Sundström (Red.), *Statlig förvaltningspolitik för 2020-talet—En forskningsantologi* (Vol. 2020, s. 147–170). Statskontoret.
- James, T. S. (2025). Democracy, public administration, and democratic backsliding. *Policy Studies*, 1–26. <https://doi.org/10.1080/01442872.2025.2521170>
- Johansson, L. (2024). *Rebellrektorn i Stugun vägrade besparingar – fick extra anslag.* SVT Nyheter. SVT Nyheter.

- <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/jamtland/rebellrektorn-i-stugun-vagrade-besparingar-fick-extra-anslag>
- Khatab, T. (2026). DEBATT: Jag säger upp mig från migrationsverket. *Expressen*.
- Laxgård, K. (2026). *Regeringen går vidare med "angiverilagen"*. Publikt.
<https://www.publikt.se/nyhet/regeringen-gar-vidare-med-angiverilagen-27763>
- Lundquist, L. (1991). *Etik i offentlig verksamhet*. Studentlitteratur,.
- Lundquist, L. (1999). Ämbetsmännen som demokratins väktare. I E. Amnå (Red.), *Maktdelning* (s. 380). Fakta info direkt.
- Lundquist, L. (2001). *Medborgardemokratin och eliterna*. Studentlitteratur,.
- Nilsson, M., & Gavelin Rydman, A.-C. (2024). DEBATT: En ny Lex-lag för skolan skulle tvinga fram nödvändiga resurser [Dagstidning]. Göteborgs-Posten.
 Göteborgs-Posten.
<https://www.gp.se/debatt/en-ny-lex-lag-for-skolan-skulle-tvinga-fram-nodvandiga-resurser.43df9b57-769c-417f-a33c-9d6e7c57cf3f>
- Nord, M. Altman, D. Fernandes, T. Good God, A. & Lindberg, S. I. 2026. Democracy Report 2026: Unraveling The Democratic Era? University of Gothenburg: V-Dem Institute.
- O’Leary, R. (2010). Guerrilla Employees: Should Managers Nurture, Tolerate, or Terminate Them? *Public Administration Review*, 70(1), 8–19.
<https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2009.02104.x>
- Pierre, J. (2019). Institutions, politicians or ideas? To whom or what are public servants expected to be loyal? *The British Journal of Politics and International Relations*, 21(3), 487–493. <https://doi.org/10.1177/1369148119865078>

- Regeringskansliet. (2026). *Regeringen föreslår utökat tjänstemannaansvar*.
<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2026/02/regeringen-foreslar-utokat-tjanstemannaansvar/>
- Ritz, A., & Schädeli, D. (2022). The politics of bureaucratic organizations. I A. Ladner & F. Sager (Red.), *Handbook on the Politics of Public Administration* (s. 151–161). Edward Elgar Publishing.
<https://doi.org/10.4337/9781839109447.00021>
- Rosanvall, P. (2010). *Motdemokratin: Politiken i misströns tid*. Tankekraft förlag.
 (Originalutgåva publicerad 2008)
- Schumpeter, J. A. (2010). *Capitalism, Socialism and Democracy*. Taylor & Francis Group. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/lund/detail.action?docID=515353>
 (Originalutgåva publicerad 1942)
- Schuster, C., Mikkelsen, K. S., Correa, I., & Meyer-Sahling, J.-H. (2022). Exit, Voice, and Sabotage: Public Service Motivation and Guerrilla Bureaucracy in Times of Unprincipled Political Principals. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 32(2), 416–435. <https://doi.org/10.1093/jopart/muab028>
- Sundström, G. (2020). Perspektiv på politisk styrning. I P. Ehn & G. Sundström (Red.), *Statlig förvaltningspolitik för 2020-talet—En forskningsantologi* (Vol. 2020, s. 37–68). Statskontoret.
- Sveriges Riksdag. (2023). *Vad är demokrati?* Sveriges Riksdag.
<https://www.riksdagen.se/sv/sa-fungerar-riksdagen/demokrati/vad-ar-demokrati/>
- TCO. (2025). *TCO tyst förvaltning* (s. 34).
<https://tco.se/fakta-och-politik/demokrati/tyst-forvaltning>

- Thunman, E. (2016). Coping With Moral Stress in the Swedish Public Services. *Nordic Journal of Working Life Studies*, 6(3), 59.
<https://doi.org/10.19154/njwls.v6i3.5528>
- Vi anger inte. (2023a). *Om oss*. Vi Anger Inte. <https://viangerinte.se/>
- Vi anger inte. (2023b). *Varför vi inte vill ha några undantag för vårdarbetare*. Vi Anger Inre. <https://viangerinte.se/>
- Vi på golvet kommer inte lyda angiverilagar*. (2023). Vårdfokus.
<https://www.vardfokus.se/nyheter/vi-pa-golvet-kommer-inte-lyda-angiverilagar/>
- Young, I. M. (2002). *Inclusion and Democracy* (1:a uppl.). Oxford University Press.
<https://doi.org/10.1093/0198297556.001.0001>